

FORM FOUR CLUSTER KCSE MODEL 1

KISWAHILI PAPER 2 QUESTIONS

1. UFAHAMU (Alama 15)

Soma taarifa ifuatayo kisha ujibu maswali yafuatayo.

1. Takwimu zilizothibitishwa zaonyesha kuwa kila sekunde nane mtu mmoja hufa duniani kutokana na utumiaji wa tumbako. Kwa siku basi, watu 10,800 hufa. Wengi wa wavuta sigara huanza katika umri kati ya miaka kumi na mitatu hadi kumi na tisa. Takwimu zaonyesha kuwa mtu akivuta sigara kwa zaidi ya miaka ishirini huupunguza umri wake kwa kati ya miaka 20 hadi 25 zaidi ya ambaye hajawahi kuvuta. Hii ni kwa kuwa tumbako ina zaidi ya kemikali 4,000 zinazodhuru afya.

Mojawapo ya madhara makuu zaidi yanayosababishwa na sigara ni saratani. Kunayo saratani ya ngozi — vidonda visivyopona huchubuka ngozini na baada ya muda hugeuka na kuwa kansa. Iri ya mapafu hutokea vifuko vya hewa vinapopasuka na hivyo kutatiza uvutaji wa oksijeni na utoaji wa kabondayoksaidi. Moshi pia husababisha madhara kwa njia ya kupitishia hewa, yaani umio, ambapo njia hii yaweza hata kuzibika hivyo kulazimu tundu kutobolewa kooni ili mgonjwa aweze kupumua. Kabla ya kufika kooni na mapafuni, moshi hupitia mdomoni. Saratani ya mdomo na ulimi basi hupatikana zaidi miongoni mwa wavuta sigara. Pia kidonda chochote, kwa mfano baada ya kung'olewa jino, huwa vigumu kupona kwa mvutaji sigara.

Kwa wanawake, kuna hatari ya kupatwa na iri ya fuko la uzazi. Madhara kwenye njia nzima ya uzazi huifanya iwe vigumu kwa wanawake wavuta sigara kuhimili. Ni rahisi pia kuzaa njiti. Mtoto wa mvutaji huzaliwa akiwa mwepesi zaidi ya kawaida. Hii husababishwa na kabonimonoksaidi kutoka kwa sigara inayomdhuru mtoto tumboni. Saratani hii husababisha hata kifo cha mtoto aliye tumboni. Wengine wazaliwapo huwa na hatari ya kupatwa na saratani zaidi ya waliozaliwa na akina mama wasiovuta sigara.

Aina zaidi za saratani zinazowakumba wavuta sigara ni kama vile saratani ya pua, ya tumbo, ya figo, ya kibofu cha mkojo, ya kongosho, ya njia ya kinyesi na hata saratani ya matiti inayowaathiri zaidi wanawake.

Shida za sigara sio saratani pekee; sigara husababisha shida za macho na masikio kwa kiasi kikubwa. Mboni ya jicho yaweza kufunikwa na utando, hali inayoweza kusababisha hata upofu. Macho yaweza kuwashwa na moshi mkali wa sigara au mishipa ya macho iathirike na kemikali zinazofika kwayo kupitia kwa mishipa mapafu yanapoathirika. Masikio nayo huathiriwa na uchafu wa tumbako unaoganda kwenye mishipa hadi sehemu za ndani za masikio. Damu hupunguza mwendo ufao masikioni hivyo yanaugua. Moshi na kemikali za tumbako pia hujeruhi sehemu za ndani na athari hii yaweza kuenea hadi ubongoni na kusababisha utando unaofunika ubongo. Hali hizi zaweza kusababisha uziwi.

Mifupa na meno huathirika pia. Mifupa huwa myepesi, hukosa nguvu na kuwa rahisi kuvunjika. Mvuta sigara akivunjika mfupa huchukua muda wa asilimia themanini (80%) kupona zaidi ya mtu asiyevuta. Meno nayo hutatizika katika ukuaji wake kutokana na kugandwa na moshi wenye kemikali. Hali hii husababisha harufu mbaya, uchafu pamoja na kuoza kwa meno.

Ngozi ya mvuta sigara hukaushwa na kemikali kwa sahabu uwezo wake wa kujirekebisha na kujilainisha hupunguzwa pakubwa. Hali hii husababisha ukavu unaoonekana pamoja na makunyanzi yanayomfanya mvuta sigara aonekane mzee zaidi ya umri wake. Vidole navyo vilevile hugandwa na kutu ya sigara, nazo kucha na vidole hugeuka rangi vikawa vya manjano, hudhurungi au maji ya kunde. Vidole pia hukaushwa na moto na kemikali ya sigara. Nywele za mvuta sigara pia huathirika kwa kuwa kemikali huipunguza kinga ya mwili hivyo mizizi ya nywele kukosa nguvu. Nywele za mvuta sigara zaweza kung'oka mapema.

Sigara husababisha magonjwa ya moyo na vidonda vya tumbo. Kwa moyo, sigara husababisha shinikizo la damu na hatimaye mshtuko wa moyo waweza kutokea na kusababisha hata kifo. Kwa tumbo, sigara hupunguza uwezo wa kingo zake wa kuikinga dhidi ya asidi zinazosaga chakula. Pia hupunguza uwezo wa mwili wa kujikinga dhidi ya vidonda vya tumboni. Vidonda vya tumbo vya mvuta sigara huwa vigumu kupona na ,ni rahisi kutokea tena baada ya kupona.

Kwa mwanamume, mpigo wa damu kwenye sehemu za uzazi huathiriwa. Hali hii ikizidi husababisha hata upungufu wa nguvu ya mbegu kwenye shahawa. Hata ugumba waweza kutokea. Pia watoto wa mwanamke mvuta sigara waweza kuzaliwa wakiwa na kasoro. Mimba zingine zilizotungwa na wanawake wavuta sigara pia hutunguka. Na Si hayo tu; madhara ya sigara ni

mengi zaidi.

MASWALI

a) Yape Makala haya kichwa. (alama 1)

.....

b) Mbali na athari kwa uzazi na wanaume na sura/ umbo la binadamu,
taja madhara mengine ya uvutaji sigara kwa binadamu.

.....
.....
.....
.....

c) Kwa kurejelea kifungu onyesha kwamba sigara kwa wanawake hasa ni hatari mno.

.....
.....
.....

d) Je, ni kweli kuwa vifo vingi hutokea kwa sababu ya uvutaji sigara? Toa sababu.

.....
.....

e) Eleza namna ambavyo uvutaji sigara huathiri sura ya mhusika.

.....
.....
.....

f) Eleza maana ya msamiati ufuatao kama ulivyotumiwa kwenye taarifa.

i) Gandwa

ii) Tunguka

2. UFUPISHO (Alama 15)

Soma taarifa ifuatayo kisha ujibu maswali yatakayofuatia.

2. Binadamu hupenda kujivika vilemba vingi mno. Tunapenda kuheshimiwa na kutukuzwa na kila mtu. Tunapenda kuombwa ushauri na wote ambao wanahitaji ushauri! Tunapenda kutambuliwa popote tuendapo. Watu wengi hukataa kufanya jambo la halali kwa kuhofia kuitwa wajinga. Mfano mzuri ni pale ambapo mtu amekosea kidogo katika kutenda jambo; utaona kuwa mtu huyo anaona ugumu wa kuomba radhi au samahani ati kwa sababu ataonekana mjinga. Je, ni mara ngapi mkurugenzi ameita mkutano na katika barua yake akatisha kuwaadhibu watakaochelewa na mwishowe ni yeye mwenyewe anayechelewa? Tena huwa haombi msamaha. Ataulaumu usingizi uliomchukua, au gari lililomleta. Aghalabu tunapowakuza watoto wetu, tunawafunza maadili mema. Tunawahimiza wale wadogo kwamba ni vizuri kuomba radhi kwa wakubwa wako unapowakosea. Lakini kumbuka kwamba kukosea ni kwa binadamu wote. Mtu anaweza kukukosea kwa makusudi au kwa bahati mbaya. Kwa hivyo tunapaswa kufahamu kwamba, tunapofanya makosa ni lazima tuombe msamaha. iwe ni kwa wakubwa au kwa wadogo, ili kuondoa kero. Waja wengi huogopa kusimama mbele za watu na kuwasilisha au kutenda jambo fulani. Kisa na maana. mtu hataki kutenda jambo fulani halafu akosee. Hajiamini na anaogopa kuwa huenda watu wakaona kasoro yake. Lakini kumbuka, kukosa njia ndiko kujua. Huenda ikawa watu Wanajadili maswala ibuka kama vile ufasidi, kuavya mimba, matumizi ya dawa za kulevya, ukimwi, uzuiaji wa kizazi na kadhalika... labda huyaungi mkono maoni ya watu

wengine kwa sababu ya imani na maadili yako. Hata hivyo, hutaki kusimama ukatoa msimamo wako mbele za watu ingawa dhamiri yako imekwazika. Baadaye utasikika ukiwalaumu watu wengine ilhali ulikataa kusimama na kutetea msimamo wako. Wengi wetu hujichukua kuwa watu muhimu sana. Wanaona kuwa sherehe au mkutano wowote hauwez: kufaulu ikiwa wao hawako. Wanapokuwa kwenye hiyo mikutano wao hutaka watambuliwe. Hupenda majina yao yatajwe. Haya huwaridhisha, lakini swali ni je, kuwepo kwao ni muhimu kiasi hicho? Kumbuka kwamba mkutano ungeendelea vizuri bila kuwepo kwao. Kwa hivyo, tusiwe watu wa kutaka kutambuliwa kila tunapoenda mahaii. Pia, tusilalamike ikiwa hatukuhusishwa katika jambo fuiani. Unaposhuhudia jambo fulani, kama wizi au ajali, usiwe na woga wa kutoa usaidizi kwa kutoa ushuhuda. Wengine hata huogopa kutoa usaidizi huo, hata kwa manusura wa ajali za barabarani, eti kwa sababu wanahofia kuitwa mahakamani kutoa ushuhuda. Kuna shida gani kuenda kusema yale uliyoyashuhudia bila kuongeza au kutoa chochote?

Maswali

a) Bila kupoteza maana, fupisha aya ya kwanza hadi ya nne (maneno 50).

Matayarisho

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Jibu

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

b) Fupisha aya nne za mwisho (maneno 60) Matayarisho

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Jibu

.....

.....

.....

.....

.....

.....
.....

3. MATUMIZI YA LUGHA (Alama 40)

3. a) Taja sifa tatu bainifu za sauti hizi

i) /sh/

ii) /j/ b) Tunga sentensi moja inayoonyesha matumizi ya neno wa'lakini

.....
.....

c) Onyesha mzizi wa neno 'machweo'

.....
.....

d) Tambua vitenzi na ueleze ni vya aina gani.

Wewe ndiwe mwanafunzi aliyekuwa akiimbia jana?

.....
.....

e) Tunga sentensi moja inayodhihirisha matumizi sahihi kisarufi ya neno 'sota'

.....
.....
.....

f) Nyambua kitenzi 'poa' ili kionyeshe athari za kitendo kumpata mtenda mwenyewe.

.....
.....

g) Akifisha

Juma baba unafanya kazi wapi Omari Nairobi mwanangu.

.....
.....

h) Tunga sentensi moja kutokana na nomino itokanayo na mzizi '-pya'

.....
.....

i) Tofautisha mofimu, silabi na viambishi ukitumia kitenzi 'alikipikisha'

.....
.....
.....

j) Tunga sentensi ukitumia kitenzi kinyume cha 'remba'

.....
.....

k) Andika kulingana na maagizo Mapambano baina ya mwanadamu na mazingira yalizua fasihi.
(Anza: Fasihi...)

.....
.....

l) Changanua ukitumia mtindo wa jedwali. (alama 3) Waliopita mtihani walitia bidii masomoni

.....
.....
.....

m) Onyesha aina za shamirisho na chagizo katika sentensi ifuatayo.

Mgonjwa alitibiwa ugonjwa hospitalini wiki jana.

.....

.....

.....

n) Andika katika hali ya udogo

Magari yote yaliyobaki yatauzwa na mzee yule mwembamba

.....

.....

.....

o) Bainisha virai vilivyopigiwa mstari.

Chake chote kilisambaratika vibaya vibaya

.....

.....

.....

p) Tunga sentensi moja sahihi ili kuonyesha maana za vitate 'jua' na "chua"

.....

.....

.....

q) Kanusha kwa nafsi ya tatu wingi

Nimenunua kalamu hii kwake

.....

.....

.....

r) Tunga sentensi moja inayodhihirisha maana ya msembo "jamvi la wageni"

.....

.....

.....

s) Weka nomino hizi katika ngeli zake

- i) Tuzo
- ii) Kuta

ISIMUJAMII (Alama 10)

4. a) Lugha hukua. Eleza njia tano zinazotumiwa kukuza msamiati wa lugha ya Kiswahili.

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

- b) i) Nini maana ya linguafranka

.....
.....

- ii) Tambua sifa zozote tatu za lingua franka.

.....
.....
.....